

Міністерство освіти і науки України

Чернігівський державний інститут
економіки і управління

Наукова бібліотека

**Бібліотека – інформаційний
ресурс освіти:
стан та перспективи
розвитку вузівських
бібліотек**

*матеріали регіональної міжвузівської
науково-практичної конференції
4 грудня 2009 р.*

Чернігів
2009

2. Основні завдання // Наказ МОНУ «Про затвердження «Примірного положення про бібліотеку вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації» №641 від 06.08.2004 р. - К., 2004. - С.2.

3. Бібліотека вищого навчального закладу – ключова ланка інформаційного забезпечення навчального процесу на сучасному етапі:Збірник матеріалів наради директорів бібліотек вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. - Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2007. – 79 с.

4. Рогова, П. Стратегія розвитку освітянської бібліотечної мережі України [Текст]/ П. Рогова // Бібл. вісн. – 2004. – № 1. – С. 14–19.

5. Смаглова, Н. Науково-методична діяльність бібліотек як фактор розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів України [Текст] / Н. Смаглова // Наук. пр. Нац. б-ки імені В. І. Вернадського / редкол.: О. С. Онищенко та ін. – К.: НБУВ, 2001. – Вип.7. – С. 160–166. – Бібліогр.: 11 назв.

6. Шевченко, І. Нові підходи до організації підвищення кваліфікації бібліотекарів: розвиваємо дистанційне навчання [Текст] / І.Шевченко // Бібліотечний форум України.– 2009. – № 3. – С. 32–35.

УДК 027.7
ББК 79.1

О.С. Морозов,
*завідувач Музею рідкісної книги
НДУ ім. М. Гоголя*

**Музейні методи роботи з книжковими
пам'ятками
(з досвіду роботи Музею рідкісної книги
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя).**

Звичайно, книжкові пам'ятки – це специфічний вид документів, який потребує особливих умов зберігання та використання. Пріоритетними вимогами до рідкісних бібліотечних фондів та колекцій є, безумовно, забезпечення збереження як наявної в них інформації, так і фізичного їх стану (з огляду на вік та історичну й культурну значущість кожного окремого примірника). Музейні методи використання дозволяють знайти певний компроміс поміж двома важливими аспектами зберігання та використання стародруків. З одного боку, ми маємо можливість зробити їх доступними для задоволення культурних та інтелектуальних потреб відвідувачів (що власне кажучи, і є головним завданням бібліотечної установи) шляхом музейного експонування та екскурсійного обслуговування. З

іншого, можемо обмежити безпосередній доступ до унікальних книжкових пам'яток, що дає можливість забезпечити прийнятні умови для їх безпеки та збереження. Таким чином, не вилучаючи з науково-культурного життя суспільства, ми забезпечуємо певні умови для збереження їх для прийдешніх поколінь.

Останнім часом музейні методи роботи зі стародруками, рідкісними та цінними виданнями (книжковими пам'ятками) у бібліотеках набувають все більшого поширення.

У 1985 році на базі унікальних книжкових зібрань бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя створено Музей рідкісної книги. Ініціатива створення Музею належить колишньому ректору вузу академіку Ф.С.Арвату, директору бібліотеки Н.О.Ленченко та ніжинським науковцям. Від 1986 р. музей носить ім'я одного з ініціаторів його створення доцента педінституту, завідуючого кафедрою російської та зарубіжної літератури Григорія Петровича Васильківського (1905 – 1986).

Початок формування книжкових зібрань університету, які лягли в основу експозиції, сягає початку ХІХ ст. і тісно пов'язаний з іменами засновників Ніжинської Гімназії Вищих Наук братів Олександра та Іллі Безбородьків. З нагоди відкриття у 1820 році цього навчального закладу, нащадок засновників, відомий меценат та його почесний попечитель О.Г.Кушелєв-Безбородько, подарував Гімназії перші 2500 томів унікальних видань російської та європейської літератури ХУІІ-ХУІІІ ст. з фамільної бібліотеки. Згодом фонди бібліотеки поповнювали нові надходження від різноманітних благодійників, спеціальна література, навчальні посібники, передплатні та періодичні видання. Після реорганізації Гімназії у Ніжинський історико-філологічний інститут у 1875 році, бібліотека придбала цінні книжкові зібрання професорів Московського університету С.П.Шевирьова (1806-1864), Лейпцизького – Ф.-В.Річля (1806-1876), директора Санкт-Петербурзького історико-філологічного інституту І.Б.Штейнмана (1819-1872). Невдовзі її склад поповнили дублетні примірники польських стародруків з бібліотеки Варшавського університету та рідкісні палеотипи та стародруки ХУІ-ХУІІІ ст. з бібліотеки Ніжинського Грецького Олександрійського училища. Пізніше, у 1920-1930 рр., надійшли цінні приватні бібліотеки професорів Ніжинського історико-філологічного університету І.Г.Турцевича (1856-1930), М.Н.Бережкова (1850-1934), К.Ф.Радченка (1872-1908), академіка В.І.Резанова (1856-1930) та ін. Формувався унікальний рукописний фонд бібліотеки, де містилися документи Х-ХІХ ст., у тому числі грецькі рукописні Євангелія Х-ХІ ст., окремі редакції козацьких літописів, автографи М.В.Гоголя тощо. На жаль, ці унікальні рукописи та інші стародруки впродовж 1930-1950-х рр. безжалюбно вилучалися з Ніжина і перебувають тепер у книгозбірнях

інших наукових центрів. На сьогодні, за нашими попередніми оцінками, загальний обсяг фонду книжкових пам'яток НДУ імені Миколи Гоголя становить близько 20 тисяч одиниць зберігання. Цей факт, як і те, що книгозбірня університету, маючи 189-річну історію, є найдавнішим науково-просвітницьким бібліотечним закладом України, безумовно робить її унікальним історико-культурним явищем.

У двох невеликих залах Музею представлено понад 3500 цікавих експонатів, що репрезентують унікальне книжкове зібрання бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Тут можна побачити рідкісні примірники видань творів Платона (Венеція, 1513 та 1517 рр.), «Іліаду» та «Одіссею» Гомера (1544 та 1743 рр.), «Енеїду» Вергілія (1567), «Хроніку Польщі» (Краків, 1521), класичні видання XVII ст. творів європейських мислителів Ніколо Макіавеллі («Государ»), Томаса Гоббса («Левіафан»), Френсіса Бекона тощо. Широко представлені слов'янські кириличні стародруки, зокрема книги митрополита Петра Могили «Православне сповідання віри» (Москва, 1696), архієпископа Лазаря Барановича «Лютня Аполлонова» (Київ, 1671) та «Труби словес проповідних» (Київ, 1674), Антонія Радивіловського «Вінець Христов» (Київ, 1688), Симеона Полоцького «Псалтир царя Давида, ріфмами переложенная» (Москва, 1680), Стефана Яворського «Камінь віри» (Київ, 1730), Дмитрія Туптала-Ростовського «Життя Святих» (Київ, 1705 та 1764 рр.), навчальна література XVII-XVIII ст. («Лексикон триязичний» Ф.Полікарпова, Москва, 1704 р., факсимільні видання «Граматики» Мелетія Смотрицького 1614 р. та «Букваря» Каріона Істоміна 1699 р., «Арифметика» Леонтія Магницького, Москва, 1703 р., «Феатрон или позор исторический» В.Страттемана, СПб., 1720 р., «Географія генеральная» Б.Вареніуса, Спб., 1718 р.), прижиттєві видання наукових праць М.В.Ломоносова тощо.

Широко представлені в експозиції видання, присвячені історії книги, давньоруського літописання та книгодрукування в Україні (перші видання «Повісті временних літ», «Руської правди», «Слова о полку Ігоровім»), репринтні відтворення «Остромирова Євангелія» 1056-1057 рр., «Ізборника» князя Святослава 1073 р., «Пересопницького Євангелія» 1556 р.), перші видання козацьких літописів («Самовидця», Самійла Величка, Григорія Грабанки, «Щоденник» Миколи Ханенка), праці з української історії та історіографії («Опис України» XVII ст. Гільома Левассера де Боплана, «Історія Русів» невідомого автора, «Історія Малої Росії» Д.Бантши-Каменського, 5-томна «Історія Малоросії» М.Маркевича, праці та історичні монографії О.Бодяньського, М.Костомарова, Д.Мордовцева, Д.Яворницького, О.Лазаревського). Окремий розділ експозиції присвячений науковій спадщині академіка Михайла Грушевського, де

представлені класичні праці всесвітньо відомого вченого: десяти томна «Історія України-Руси», «Нарис історії Київської землі», «Історія української літератури», «Ілюстрована історія України».

Справжніми перлинами експозиції є книги – дарунки авторів та видавців. Серед них бачимо книги, подаровані мореплавцем Юрієм Лисянським, російським придворним поетом Гавриілом Державінім, директором Ніжинського Ліцею Іваном Орлаєм, відомими грецькими меценатами та просвітителями братами Зосимами, випускниками Ліцею, поетом та перекладачем Миколою Гербелем і військовим інженером-мостобудівником Дмитром Журавським, письменником та першим перекладачем Євангелія українською мовою Пилипом Морачевським, професором Московського університету правознавцем Петром Редкіним тощо. Окремі тематичні розділи присвячені французькій літературі доби просвітництва XVIII ст. (прижиттєві видання книг Вольтера, Монтеск'є, Гельвеція, славнозвісний 30-томний енциклопедичний словник Даламбера та Дідро 1751 р.), працям видатних викладачів та вихованців Ніжинської вищої школи, українській та російській літературі XVIII-XIX ст. Заслуговує на увагу підбірка творів Т.Г.Шевченка, зокрема три видання «Кобзаря» великого українського поета: петербурзьке 1867 р., празьке 1876 р. з передмовою письменників Тургенєва та Полонського та київське 1918 р. (часів Української Народної Республіки). Українська художня література та публіцистика представлена раритетними виданнями творів Г.Сковороди, І.Котляревського, П.Куліша, М.Драгоманова, І.Нечуй-Левицького, О.Кониського, М.Вовчка, Л.Українки, І.Франка.

Найпопулярнішими розділами музейної експозиції є краєзнавчі, де представлена література з історії рідного краю. Великим попитом у науковців та студентів, що вивчають історію рідного краю, користуються описи Чернігівщини та її старожитностей О.Шафонського, архієпископа Філарета (Гумілевського), Д.Самоквасова, О.Русова, М.Домонтовича, генеалогічні та геральдичні дослідження Г.Мілорадовича та В.Модзалевського, матеріали з історії Ніжина та Ніжинщини, місцевого самоврядування XVII-XIX ст.

Музей рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя щорічно відвідують сотні гостей, в тому числі учасники міжнародних наукових конференцій та іноземні делегації. Традиційними стали відвідання Музею студентами-першокурсниками та надання консультацій викладачам, студентам університету та учням шкіл міста при написанні ними наукових та конкурсних робіт. У планах роботи Музею на найближчий період – оновлення музейного обладнання, проведення науково-пошукової роботи з метою вивчення фондів бібліотеки, складання анотованих наукових описів

та каталогів стародруків із зібрання Ніжинського університету, часткова реекспозиція Музею з метою виявлення та використання унікальних фондкових колекцій, перетворення Музею в активно діючий науково-дослідницький центр.

Література

1. Добиаш М. Заметки об основной библиотеке Нежинского историко-филологического института князя Безбородко / М. Добиаш // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине. – Т. XV. – 1894. – С.3.
2. Литвиненко Л. Наша бібліотека / Л. Литвиненко // Рідна школа – № 8, серпень 2008 р. – С. 50-53.
3. Сенченко Н. Музей рідкісної книги/ Н. Сенченко // Рідна школа – № 8, серпень 2008 р. – С.54-56.
4. Костенко І., Тимбровська Г. «Polonica» університетської бібліотеки / І. Костенко, Г. Тимбровська // Поляки в Ніжині. – К., 2002. – С. 50-51.
5. Потапенко М. Польськомовні стародруки релігійного характеру XVI-XVII століть у фондах бібліотеки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя / М. Потапенко // Український вимір. Збірник матеріалів з України та діаспори. – Вип. 5. – Ніжин, 2006. – С. 172-173.
6. Потапенко М. Польськомовні стародруки XVI-XVII століть з колекції «Polonica»: забута перлина університетської бібліотеки / М. Потапенко // Поляки в Ніжині. – Ніжин, 2007. – С. 64-78.
7. Чернухін К. Книжкові зібрання ніжинських греків / К. Чернухін // Грецьке православ'я в Україні. – К., 2001. – С.160.
8. Шамрай М. Альдини в бібліотеках України: Каталог / М. Шамрай – К., 2008.
9. Морозов О. «Альдини» у бібліотечному зібранні Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя / О. Морозов // Ніжинська старовина – 2009. – Вип. 8(11). – С. 121-134.

УДК 027.7
ББК 78.3

В.А. Полешко, *провідний методист
бібліотеки ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка*

Аналіз діяльності бібліотек вищої школи Чернігівського методичного об'єднання

На сучасному етапі в умовах розвитку інформаційно-комунікативних технологій та інтенсивного зростання інформаційних ресурсів від бібліотечних установ вимагається постійне оновлення традиційних функцій та впровадження інноваційних форм і засобів задоволення інформаційних потреб суспільства та надання необхідних послуг користувачам. Реалізація цих завдань потребує оптимізації функціональних, технологічних, сервісних та організаційних процесів діяльності бібліотеки, що забезпечується